

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ КАЗНАЧЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ

Анотація

У статті розглянуто теоретичні аспекти проведення казначейською службою фінансового контролю за видатками. Висвітлена роль єдиного казначейського рахунку. Досліджено проблеми державного фінансового контролю, що обумовлені слабкістю методологічної та теоретичної основ його здійснення казначейською службою, оскільки саме вона – єдиний орган державного фінансового контролю. Пріоритетним напрямом її діяльності є превентивний характер контролю. Саме при попередньому контролі можна запобігти нецільовому використанню бюджетних коштів, що є найбільш актуальним у період перманентної фінансової кризи. Розкрито проблемні питання, що виникають при здійсненні контролю через затримку та непроведення платежів за незахищеними статтями видатків місцевих бюджетів. З метою підвищення дієвості фінансового контролю казначейською службою надано пропозиції щодо його вдосконалення в частині програмно-цільового бюджетного планування.

Ключові слова: контроль, державний фінансовий контроль, методологія контролю, казначейський контроль, управління бюджетними ресурсами.

С.А. Илащук, к.э.н.,

Буковинский государственный финансово-экономический университет,
г. Черновцы

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ КАЗНАЧЕЙСКОЙ СЛУЖБЫ

Аннотация

В статье рассмотрены теоретические аспекты проведения казначейской службой финансового контроля по расходам. Освещена роль единого казначейского счета. Исследованы проблемы государственного финансового контроля, обусловленные слабостью методологической и теоретической основ его осуществления казначейской службой, поскольку именно он – единственный орган государственного финансового контроля. Приоритетным направлением её деятельности является превентивный характер контроля. Именно при предварительном контроле можно предотвратить нецелевое использование бюджетных средств, что наиболее актуально в период перманентного финансового кризиса. Раскрыты проблемные вопросы, возникающие при осуществлении контроля за задержки и не проведение платежей по незащищенным статьям расходов местных бюджетов. С целью повышения действенности финансового контроля казначейской службой даны предложения по его совершенствованию в части программно-целевого бюджетного планирования.

Ключевые слова: контроль, государственный финансовый контроль, методология контроля, казначейский контроль, управление бюджетными ресурсами.

Постановка завдання. На сьогодні в Україні існує велика кількість контролюючих органів, що виражається в паралелізмі та дублюванні один одного, що врешті-решт призводить до низького рівня фінансового контролю.

Аналізуючи функції та завдання органів фінансового контролю, слід зазначити, що основною формою контролю є наступний (ретроспективний) контроль. На нашу думку, слід приділити увагу контролю бюджетних коштів саме на стадії прийняття зобов'язань, здійснення операцій перед проведенням платежу, тобто попередньому та поточному фінансовому контролю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у теоретичному та емпіричному дослідженні проблематики фінансового контролю відіграють праці економістів зарубіжної та вітчизняної науки. Так, теоретичні та практичні аспекти організації та методології фінансового контролю досліджуються в працях науковців, серед них В. Д. Андреев, І. А. Белобжецький, М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Б. Ф. Усач, В. В. Бурцев, О. Д. Василик, Е. А. Вознесенський, І. К. Дрозд, Є. В. Калюга, В. Г. Линник, А. В. Мамишев, П. В. Мельник, Ю. І. Осадчий, К. В. Павлюк, В. М. Родіонова, Є. М. Романів, М. В. Романів, В. В. Сопко, І. Б. Стефанюк, В. О. Шевчук, С. О. Шохін та багато інших вчених-економістів. Узагальнення результатів аналізу наукових праць та нормативних документів віддзеркалює діючу систему фінансового контролю та зумовлює розширення творчих наукових підходів у розвиток теорії і практики державного фінансового контролю, в тому числі і контролю, що проводиться казначейською службою.

Мета і завдання дослідження. Виходячи із опрацьованих досліджень фінансового контролю, виникає необхідність дослідити можливості фінансового контролю в забезпеченні як наповнюваності місцевих бюджетів, так і логіки використання коштів казначейською службою.

Виклад основного матеріалу. Реалізація управлінських рішень суттєво впливає на фінансові потоки. Підґрунтям фінансового контролю є процес вивчення відповідного об'єкта для встановлення закономірностей його виникнення та розвитку, тому виникає необхідність підвищення дієвості фінансового контролю як системи наукових знань за формуванням та використанням бюджетних ресурсів. Вагоме місце в системі фінансового контролю належить органам Державного казначейства. Адже через органи Державного казначейства проходять грошові потоки держави, а саме фінансування установ та організацій, які перебувають на державному та місцевих бюджетах.

Організація дієвого контролю казначейської служби за повнотою формування та своєчасністю надходження державних доходів, а також за законністю та ефективністю використання бюджетних коштів та розпорядженням державною власністю стає одним з головних пріоритетів сучасної економічної політики нашої держави. Розглядаючи роботу казначейської служби, більшість авторів в основному акцентують свою увагу

на діяльності роботи, а саме виконанні бюджету та управління доходами і видатками бюджету. Однак найчастіше нівелюється така важлива функція, як контроль. Водночас казначейська служба – це єдиний орган державного фінансового контролю, для якої пріоритетним напрямом діяльності є превентивний характер контролю. Незважаючи на багаторічну практику контрольної діяльності казначейської служби, наукові дослідження в цій галузі знань практично відсутні, що значно гальмує її розвиток. У контрольній діяльності казначейської служби можна виділити два напрями: контроль за доходами і контроль за витратами держави. Причому повноваження у сфері контролю за виконанням доходної частини бюджету значно вужчі порівняно з повноваженнями при контролі за видатковою частиною. При цьому контрольні дії здійснюються і по горизонталі, і по вертикалі. Казначейський контроль за виконанням бюджету має різноманітні зовнішні прояви, здійснюється в різних формах.

Сутність казначейської системи обслуговування місцевих бюджетів проявляється в управлінні потоками державних коштів шляхом зарахування всіх надходжень на Єдиний казначейський рахунок і проведення виплат за напрямками їх цільового використання, що забезпечує здійснювати контроль за оборотом бюджетних ресурсів від їх надходження до розподілу, а також складання звітності. Звідси випливає, що в царині бюджетного процесу фінансовий контроль в процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів є дієвим важелем впливу на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць і виваженням інструментом державної фінансової політики.

Казначейська форма обслуговування місцевих бюджетів забезпечує чіткість, прозорість виконання бюджету. В процесі виконання бюджету чітко контролюються обсяги бюджетних призначень, ліміти фінансування, рахунки, пред'явлені до оплати, суми фактичного перерахування коштів. Впроваджена модель казначейського обслуговування місцевих бюджетів суттєво вплинула на раціональне використання коштів бюджету.

Введення контролю в казначейській системі обслуговування місцевих бюджетів сприяло значному підвищенню оперативності управління фінансовими ресурсами держави, тому що до введення цієї системи бюджетні рахунки установ були відкриті в банківських установах, тобто бюджетні кошти були розпорошені на безлічі рахунків. Практично діяльність органів казначейства орієнтована на такі основні групи факторів:

- зосередження бюджетних коштів на єдиному казначейському рахунку;
- забезпечення ефективного управління бюджетними коштами;

- здійснення контролю за цільовим, своєчасним використанням бюджетних коштів та дотриманням фінансової дисципліни.

Вагомою перевагою контролю, що проводить казначейська служба, є те, що відповідно до покладених функцій, вона здійснює саме попередній контроль за цільовим використанням бюджетних коштів. Оскільки при попередньому контролі можна запобігти нецільовому використанню бюджетних коштів, що є найбільш актуальним в період перманентної фінансової кризи.

Також для перевірки достовірності і повноти інформації та дотримання вимог нормативно-правової бази здійснюється внутрішній казначейський контроль, який поєднує в собі бухгалтерський та адміністративний (операційний) контроль. Всі операції, що спричиняють зміни у фінансових характеристиках бюджету, підлягають контролю. Тому казначейський контроль здійснюється протягом всього операційного циклу, що передбачає такі етапи: дозвіл на операцію, облік здійснення платежів та інші операції.

Однак у період нестабільної фінансово-економічної ситуації, пов'язаної із зовнішньополітичною ситуацією, та період проведення ринкових реформ у розвитку казначейської системи виконання місцевих бюджетів наявна низка проблем, пов'язаних з її реалізацією, а саме: недосконалість нормативно-правової і законодавчої бази; дублювання повноважень та функцій між органами місцевого самоврядування та органами казначейства; низький професійний рівень нормативно-правових актів при обслуговуванні місцевих бюджетів.

Окрім широкого спектру функцій, що виконуються казначейською службою, на нашу думку, для підвищення ефективності державного фінансового контролю з боку даних органів слід розширити їх повноваження у сфері попереднього та поточного фінансового контролю.

Варто більш активно залучати казначейство до здійснення попереднього фінансового контролю на стадії планування бюджетів. Саме казначейство володіє такою необхідною для планування бюджету інформацією, як тенденція надходжень у доход держави різних платежів і їхніх витрат. Інша сторона цього процесу – планування в рамках бюджету діяльності конкретних організацій та установ, тобто кошторису доходів та видатків одержувачів бюджетних коштів. В даний час практикується завищення невитратних показників при формуванні бюджету, що призводить до нераціонального використання бюджетних коштів в одній сфері при одночасній їх нестачі в іншій. Згідно з чинним законодавством, органи казначейства не перевіряють правильність складання кошторисів доходів і видатків одержувачів бюджетних коштів, а лише використовують їх у процесі фінансування. Бюджетним кодексом України передбачено, що на головних

розпорядників бюджетних коштів покладено обов'язок щодо здійснення фінансового контролю за використанням фінансових ресурсів розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, на сьогодні залишається багато в чому невиконаний. Для розв'язання цієї проблеми необхідно роль органів казначейства в цьому питанні зробити більш активною, а ніж збір і затвердження кошторисів одержувачів бюджетних коштів. Казначейство могло б стати тим органом, що дійсно перевіряє кошторисні призначення за всіма показниками і затверджує їх поряд з головними розпорядниками бюджетних коштів.

Важливим є питання підвищення ефективності казначейського контролю, а саме: при використанні державних фінансових ресурсів слід зосередити увагу на інформацію про ринкові ціни на товари, роботи та послуги, їхню динаміку. Знання працівниками казначейської служби середніх цін і наявність у даних органів відповідних повноважень щодо призупинення подібних операцій могло б дозволити зменшити кількість подібних фактів зокрема і підвищити ефективність використання та управління бюджетними коштами загалом. Володіючи винятковою інформацією про платоспроможність держави, казначейство могло б узяти на себе складання і виконання графіка обслуговування державного боргу, з огляду на його рівень, склад і структуру. Ця сфера діяльності органів казначейства дозволить здійснювати безперервний контроль за процесом управління державним боргом.

Як вже зазначалось, проблеми державного фінансового контролю багато в чому обумовлені слабкістю методологічної та теоретичної основ його здійснення. При цьому залишається практично без уваги такий напрям, як контроль за фінансовими ресурсами держави з боку казначейської служби. Отож, розширення контрольних повноважень органів державного казначейства є необхідною умовою підвищення дієвості фінансового контролю, а саме у сфері попереднього та поточного контролю Але сучасний стан державного фінансового контролю в Україні, а також контрольні функції казначейської служби дозволяють зробити висновок про те, що в даний час існують передумови підвищення ефективності фінансового контролю. Можливості казначейської системи виконання бюджетів використовуються не повною мірою, особливо її складова – контрольна функція. У сучасних умовах казначейство знаходиться на шляху перетворення в ефективний механізм реалізації державної фінансової політики. У перспективі казначейство повинне стати цілком інтегрованою самостійною системою управління та контролю за бюджетними коштами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На даний момент не можна з упевненістю сказати, що

всі фінансові ресурси держави знаходяться під контролем органів казначейської служби і що існуючий контроль забезпечує повний захист коштів держави. На наш погляд, існує необхідність розширення контрольних повноважень казначейської служби, причому в сфері здійснення попереднього і поточного казначейського контролю, що дозволить стати головним державним органом поточного контролю і одним з основних в питанні попереднього казначейського контролю. З метою підвищення рівня подальшого контролю доцільно, щоб інформація, отримана казначейською службою при здійсненні превентивного контролю, своєчасно доводилася ними до органів, що здійснюють наступний контроль. Таким чином, можна буде говорити про більш ефективну систему державного фінансового контролю.

У сучасних умовах розвитку країни особливо актуальним є контроль у фінансово-бюджетній сфері, пов'язаний з програмно-цільовим бюджетним плануванням. Сутністю цієї реформи є:

- зміщення акцентів бюджетного процесу від управління бюджетними витратами до управління результатами шляхом підвищення відповідальності та розширення самостійності учасників бюджетного процесу та адміністраторів бюджетних коштів у рамках чітких середньострокових орієнтирів;

- забезпечення поетапного переходу від кошторисного принципу планування та фінансування видатків до бюджетного планування, орієнтованого на результати.

Програмно-цільовий метод бюджетного процесу забезпечує прямий взаємозв'язок між розподілом бюджетних ресурсів і фактичними або запланованими результатами їх використання. З найбільш гострих проблем можна виділити, наприклад, необхідність розробки методики оцінки рівня досягнення намічених цілей і результатів при витрачанні коштів місцевого бюджету, а також оцінки якості внутрішньовідомчого, регіонального бюджетного планування та управління бюджетними коштами.

Ця проблема спільна для всіх контрольних органів, і об'єднання зусиль казначейської служби з іншими учасниками державного фінансового контролю дасть можливість отримати обґрунтовані та збалансовані методики контролю у цій галузі. Не варто забувати і про те, що організація цієї діяльності та результати роботи казначейської служби, контролю та нагляду повинні відповідати міжнародним стандартам, бути доступними в своєму викладі для узагальнення та аналізу. Для цього насамперед необхідно уніфікувати методики контрольної діяльності, системи звітності та програмне забезпечення, що дозволяє вести збір, накопичення, обробку та аналіз отриманих результатів, визначити порядок інформаційної взаємодії.

Вирішення цих питань дозволить оптимізувати перевірочну діяльність всієї системи державного фінансового контролю, допоможе знизити негативний вплив контрольних і наглядових заходів на фінансово-господарську діяльність підприємств та організацій.

Список використаних джерел:

1. Экономическая теория национальной экономики и мирового хозяйства (политическая экономия): [учебник] / Под ред. проф. А. Г. Грязновой, проф. Т. В. Чечелевой]. – М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 326 с.
2. Шевчук В. О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою (проблеми теорії, організації, методології) / В. О. Шевчук. – К. : Київський державний торговельно-економічний університет, 1998. – 371 с.
3. Шевчук В. О. Становлення та розвиток системи державного фінансового контролю в Україні / В. О. Шевчук // Фінанси України. – 2008. – №11. – С. 7–9.
4. Микитюк І. С. Система державного фінансового контролю в Україні [Електронний ресурс] / І. С. Микитюк. – Режим доступу: <http://www.dlib.com.ua>.
5. Вознесенский Э. А. Финансовый контроль в СССР / Э. А. Вознесенский. – М. : Юрид. лит., 1973. – 134 с.
6. Піхоцький В. Ф. Система державного фінансового контролю як інструмент соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / В. Ф. Піхоцький. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/VNULP>.
7. Стефанюк І. Б. Метод і форма державного фінансового контролю: сутність і методологічні відмінності / І. Б. Стефанюк // Фінансовий контроль. – 2010. – №3. – С. 24–27.
8. Грицюк І. В. Організація фінансового контролю в органах державного казначейства / І. В. Грицюк // Вісник Львівської державної фінансової академії. Економічні науки. – Львів: Львівська державна фінансова академія, 2005. – С. 60–65.
9. Чечуліна О. О. Контроль органів Державного казначейства при обслуговуванні бюджетів як складова фінансового контролю в бюджетній сфері / О. О. Чечуліна // Казна. – 2004. – №9. – С. 8–11.

Svitlana A. Ilashchuk, Candidate of Economic Sciences,
Bukovyna State Finance and Economics University, Chernivtsi

THEORETIC AND METHODIC ASPECTS OF THE TREASURY SERVICE FINANCIAL CONTROL

Annotation

The article deals with the theoretical aspects of Treasury Service financial control over expenditures. The role of the single treasury account is highlighted. The problems of state financial control, due to the weakness of the methodological and theoretical foundations of its implementation by Treasury Service, as it is the only body of state financial control, is investigated. The priority direction of its activity is the preventive nature of the control. It is in the preliminary control the misuse of budget funds can be prevented, which is the most important in the period of permanent financial crisis. Problems that arise during the implementation of control due to delays and no payments for vulnerable items of local budgets are solved. To improve the efficiency of financial control of Treasury Service, the suggestions for improvement, namely in terms of program-based budgeting are provided.

Keywords: control, public financial control, control methodology, treasury control of budget resources.

References:

1. Ed. A.G. Hraznova, T.V. Checheleva (1998). *Jekonomicheskaja teorija nacional'noj jekonomiki i mirovogo hozhajstva (politicheskaja jekonomija)* [The economic theory of the national economy and the world economy (political economy)]. Banks and exchange, UNITY, Moscow, 326 p. (in Russ.).
2. Shevchuk, V.A. (1998). *Kontrol' hospodars'kykh system v suspil'stvi z perekhidnoiu ekonomikoiu (problemy teorii, orhanizatsii, metodolohii)* [Control Systems business in society in transition (problem theory, methodology)]. Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, 371 p. (in Ukr.).
3. Shevchuk, V.O. (2008). Formation and development of the state financial control in Ukraine. *Finansy Ukrainy [Finance of Ukraine]*, vol. 1, pp. 7-9 (in Ukr.).
4. Mykytyuk, I. The system of financial control in Ukraine. Available at: <http://www.dlib.com.ua> (in Ukr.).
5. Voznesensky, E.A. (1973). *Finansovyj kontrol' v SSSR* [Financial Control in the USSR]. Moscow, 134 p. (in Russ.).
6. Pihotsky, V.F. State financial control system as a tool for social and economic development. Available at: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/VNULP> (in Ukr.).
7. Stefanyuk, I.B. (2010). Method and form of financial control: the nature and methodological differences. *Finansovyj kontrol' [Financial control]*, vol. 3, pp. 24-27 (in Ukr.).
8. Hrytsyuk, I.V. (2005). Organization of Financial Control in the State. *Visnyk L'vivs'koj derzhavnoi finansovoi akademii. Ekonomichni nauky. [Bulletin LSAF. Economics]*, Lviv State Academy of Finance, Lviv, pp. 60-65 (in Ukr.).
9. Chechulina, O. (2004). Control of the State Treasury for servicing budgets as part of financial control in the public sector. *Kazna [Treasury]*, vol. 9, pp. 8-11 (in Ukr.).

УДК 657.372

М.В. Тарасюк, д.е.н.,

Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

Визначено сутність, основні ланки структурно-логічної послідовності формування фінансової політики підприємства та її основні завдання залежно від стадії життєвого циклу суб'єкта підприємництва. Охарактеризовано економічний зміст і особливості фінансової стратегії та фінансової тактики суб'єкта підприємництва. Визначено особливості формування фінансової стратегії і тактики підприємства, виходячи із необхідності збалансованого врахування інтересів усіх зацікавлених у його існуванні осіб: власників капіталу, держави, співробітників, контрагентів. Визначено основні інтереси в цих осіб, які слід враховувати при обґрунтуванні мети фінансової діяльності. Обґрунтовано основні складові моделі управління фінансовою діяльністю підприємства. Розроблено типову структуру фінансової програми розвитку підприємства та запропоновано систему показників оцінки ефективності її реалізації. Запропоновано використання програмно-цільового принципу при розробці фінансових планів і програм діяльності суб'єкта підприємництва.